

ХАРКІВСЬКИЙ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

На правах рукопису

ШУМ МИХАЙЛО АНАТОЛІЙОВИЧ

**УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
ПІДПРИЄМСТВ
(НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДУВАННЯ)**

Спеціальність 08.00.05. — «Економіка, планування,
організація управління народним господарством
та його галузями (промисловість)»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків — 1994

AB 29.166

Робота виконана на кафедрі **ЛННБ України ім.В.Стефаніка**
ті Харківського інженерно-економічного інституту

00509750 (Q)

Науковий керівник - доктор економічних наук,

професор С.А.КУЛІШ.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
професор, академік Академії
інженерних наук України
А.І.Яковлев;
кандидат економічних наук,
доцент Л.О.Кіржнер.

Провідна організація - науково-виробниче об'єднання "ХЕМЗ".

Захист дисертації відбудеться "24" лютого 1994 р.
о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої ради, шифр К 068.2І.0І,
з присудження вченого ступеня кандидата економічних наук у Хар-
ківському інженерно-економічному інституті за адресою: 310001,
Харків, пр. Леніна, 9-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського
інженерно-економічного інституту.

Автореферат розіслано "13" січня 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук,
доцент

С.Ф.ТКАЧОВ

ДВ-29. 166

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

I.1. Актуальність проблеми. Перехід економіки України до ринкових умов господарювання вимагає корінного перегляду принципів управління як на макро, так і на мікроекономічному рівні. Використання переважно економічних методів управління процесами, що відбуваються у промисловості та інших галузях економіки, виведення економіки з глибокої економічної кризи вимагає кардинального реформування фінансової системи держави, системи оподаткування, структурної перебудови народного господарства, в першу чергу машинобудування - як стимулятора науково-технічного прогресу в усіх галузях економіки, з використанням переважно інтенсивних чинників економічного росту на базі сучасних досягнень науки та техніки. Занадто великий знос активної частини основних виробничих фондів промисловості, їх низький технічний рівень, технологічна відсталість є однією з головних причин економічної та валютної кризи, що не дозволяє вийти до світового ринку зі своєю конкурентоздатною продукцією.

Вирішення завдань щодо подолання технічної та технологічної відсталості від світового рівня можливо тільки шляхом проведення науково обгрунтованої корінної реконструкції та технічного переозброєння підприємств на базі передової прогресивної техніки та ресурсозберігаючих технологій, підвищення ефективності використання існуючого економічного потенціалу.

Питання теорії та практики відтворення основних виробничих фондів промисловості завжди займали значне місце в економічних дослідженнях та знайшли своє відображення в роботах таких економістів, як Л.І.Абалкін, Р.З.Акбердін, О.М.Алимов, В.П.Бабиц, Є.Є.Батізі, В.О.Воротилов, О.Л.Гапоненко, В.М.Гриньова, А.Г.За-

негін, О.М.Кантор, Я.В.Кваша, Р.М.Колегаєв, Д.С.Львов, К.Д.Науменко, Г.С.Одинцова, В.К.Фальцман, М.Г.Чумаченко та ін.

Разом з тим, в сучасних умовах переходу до ринкових відносин деякі аспекти проблеми використання виробничого потенціалу вимагають принципово нових теоретичних розробок та практичних рішень. Актуальність проблеми більш повного використання виробничого потенціалу, технічного переозброєння підприємств з урахуванням соціальних та екологічних факторів, трудових та матеріальних ресурсів визначили вибір теми дисертаційної роботи та мету досліджень.

1.2. Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка науково обґрунтованих рекомендацій по удосконаленню управління виробничим потенціалом, підвищенню ефективності технічного переозброєння машинобудівних підприємств в умовах ринкових відносин.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішено наступні завдання:

обґрунтовано необхідність пріоритетного розвитку виробничого потенціалу машинобудування відповідно до потреб ринку;

досліджено структуру виробничого потенціалу підприємств на сучасному етапі;

виявлено вплив технічного розвитку виробництва та технології на кінцеві результати господарської діяльності;

досліджено вплив технічного рівня основних виробничих фондів, кваліфікації кадрів, матеріально-технічного забезпечення на техніко-економічні та якісні показники продукції, що виробляється підприємствами;

досліджено роль біржової торгівлі у системі забезпечення

підприємств устаткуванням та ресурсами;

розглянуто деякі питання державної науково-технічної політики та екології.

І.3. Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є комплекс питань підвищення ефективності управління виробничим потенціалом, використання верстатного парку та матеріальних ресурсів.

Об'єктом дослідження є машинобудівні підприємства.

І.4. Загальна методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є прийоми та методи діалектичної логіки, положення сучасної економічної теорії, закони та нормативні акти України з економічних питань.

Базою досліджень стали праці вітчизняних та іноземних учених-економістів, розробки науково-дослідних інститутів, статистичні дані за декілька років з економіки народного господарства та машинобудівного комплексу України, а також окремих підприємств Харкова. У роботі використано результати досліджень кафедр інституту, в яких приймав участь автор. У дисертації реалізується системний підхід.

Для вирішення поставлених завдань у процесі досліджень застосовано розрахунково-аналітичні методи, економічний аналіз, економіко-математичне моделювання з використанням ЕОМ.

І.5. Наукова новизна дослідження полягає в наступному: розкрито сутність виробничого потенціалу машинобудівного підприємства в умовах ринкових відносин;

досліджено та обґрунтовано напрямки зміни виробничого потенціалу машинобудівних підприємств відповідно до потреб ринку;

розроблено питання збалансування виробничих потужностей, розроблено показники вимірювання ефективності їх використання;

проведено аналіз вікового складу по групах технологічного обладнання на деяких машинобудівних підприємствах;

досліджено найбільш перспективні форми технічного переозброєння машинобудівних підприємств з урахуванням номенклатури продукції, результатів функціонально-вартісного аналізу;

запропоновано ряд рекомендацій щодо матеріально-технічного забезпечення, удосконалення нормативної бази;

визначено основні напрямки та форми підготовки і перепідготовки кадрів.

І.6. Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що їх застосування дозволить більш ефективно використовувати виробничий потенціал, перш за все, активну частину виробничих фондів, більш ґрунтовно проводити технічне переозброєння, удосконалювати матеріально-технічне забезпечення, підготовку та перепідготовку кадрів.

І.7. Апробація роботи та реалізація результатів досліджень. Основні результати досліджень, висновки та пропозиції, що викладені у дисертаційній роботі, доповідались і були підтримані на всесоюзних та республіканських конференціях у містах Самарі, Чернівцях, Харкові та ін. /1989-1993 рр./. Результати дисертаційної роботи впроваджені на машинобудівних підприємствах України, економічний ефект склав 43 тис.крб. у цінах 1991 р.

І.8. Публікації результатів дослідження. За результатами досліджень опубліковано 15 друкованих робіт.

І.9. Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків, містить 142 сторінки машинописного тексту, таблиці, рисунки.

2. ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, стисло охарактеризовано рівень вивченості проблеми, визначено мету, об'єкт та завдання дисертаційної роботи, коротко викладено наукову новизну та практичну цінність роботи.

У першому розділі - "Виробничий потенціал, його склад та розвиток" - аналізується стан та тенденції процесів впровадження нової техніки та прогресивних технологій у промисловості і в першу чергу в машинобудуванні шляхом поновлення основних виробничих фондів. Обґрунтовано необхідність пріоритетного розвитку машинобудівного комплексу, як основи науково-технічного прогресу в усіх галузях економіки. Зокрема розглянуто взаємозв'язок нової техніки, трудового потенціалу та матеріально-технічного забезпечення. У розділі узагальнено розробки економістів з найбільш важливих питань поновлення та ефективного використання виробничого потенціалу. При цьому особливу увагу приділено інтенсивному поновленню активної частини основних фондів машинобудування.

У другому розділі - "Аналіз використання виробничого потенціалу машинобудівних підприємств" - досліджено динаміку та темпи завантаження виробничих потужностей на підприємствах машинобудування Харкова та України. Досліджено віковий склад, технічний рівень та стан, а також технологічну структуру активної частини основних виробничих фондів дослідженої групи підприємств. Проведено аналіз сучасного стану питань, пов'язаних з технічним розвитком машинобудівного виробництва. Розглянуто взаємозв'язок розвитку нових форм господарювання та підвищення ефективності впровадження та використання нових основних фондів. За ре-

зультатами досліджень зроблено деякі висновки, що спрямовані на інтенсифікацію поновлення активної частини основних виробничих фондів машинобудівних підприємств.

У третьому розділі - "Резерви підвищення виробничого потенціалу підприємств та обґрунтування їх ефективного використання" - досліджено: резерви виробничого потенціалу; опрацювання виробів на їх технологічність методами функціонально-вартісного аналізу; трудові ресурси, їх структуру та використання, запропоновано деякі заходи щодо процесу підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Проаналізовано використання маркетингової стратегії щодо вирішення питань завантаження виробничого потенціалу; екологічні та соціально-економічні проблеми, їх вирішення на основі впровадження нових ресурсозберігаючих технологій.

У висновках узагальнено результати виконаної роботи та зроблено короткі висновки.

3. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Обґрунтовано необхідність зміни виробничого потенціалу відповідно до потреб ринку. При переході до ринкових механізмів господарювання промисловим підприємствам не обійтись у своїй господарській діяльності без використання концепції маркетингу, в основі якої лежать ідеї найбільш повного задоволення потреб потенційних покупців при оптимальних умовах виробництва. Як свідчить світова практика, раціональне використання маркетингу у плануванні та організації своєї діяльності - основний спосіб досягнення успіху для підприємств в умовах сучасного насиченого ринку.

Аналіз статистичних даних дозволяє зробити висновок про поглиблення економічної кризи, що триває в Україні. Спад виробництва спостерігається у всіх галузях економіки, але перш за все у машинобудуванні та металообробці. Постійне зниження виробництва відбувається по важливих видах продукції виробничо-технічного призначення, по таких як, наприклад, парові турбіни, великі електричні машини, металорізючі верстати, мостові електрокрани та ін. Це - як раз та продукція, яка в значній мірі визначає розвиток науково-технічного прогресу як у самому машинобудуванні, так і в інших галузях народного господарства. Ситуація, що складається на машинобудівних підприємствах Харкова, адекватно відображує стан економіки України в цілому.

Основними причинами такого стану є розрив традиційних господарських зв'язків, критичний технічний рівень та стан основних фондів машинобудування та ряд інших. Втрата виробничих зв'язків між промисловими підприємствами привела до катастрофічного погіршення матеріально-технічного постачання суб'єктів господарювання та збуту продукції і стала однією з найголовніших причин загального спаду промислового виробництва, у тому числі і машинобудівного. Це, в свою чергу, приводить до хронічного недовантаження виробничих потужностей, до зниження усіх показників їх використання. В результаті цього йде швидка деградація створеного виробничого потенціалу. Чітко визначилась тенденція, коли з ряду причин ціни на машинобудівну продукцію виробничо-технічного призначення обганяють зростання техніко-економічних та якісних показників цієї продукції, і перш за все продуктивність та ресурсозберігаючі характеристики. В цьому випадку витрати на впровадження нової техніки не окуповуються у процесі експлуатації, іншими словами, процес поновлення основ-

них виробничих фондів в такій ситуації, поглибленій негативними явищами загальноекономічного характеру, подається з економічної точки зору.

Вихід з існуючої кризисної ситуації у машинобудуванні можливий шляхом оперативної та обґрунтованої розробки і впровадження до виробництва продукції виробничо-технічного призначення, втілення сучасних досягнень науки та техніки, конкурентоспроможної на світовому ринку, здатної у короткий час вивести економіку на більш високий технічний рівень, широкого використання на машинобудівних підприємствах прогресивних ресурсозберігаючих технологій, корінного технічного переозброєння та реконструкції машинобудівного комплексу України, структурної перебудови народного господарства.

Головним інструментом поновлення машинобудівної продукції повинна стати маркетингова стратегія. Вимоги маркетингу до зміни номенклатури продукції, що випускається відповідно до запиту споживачів в умовах ринкової економіки є об'єктивною необхідністю.

3.2. Досліджено структуру та динаміку виробничого потенціалу машинобудівних підприємств. Сучасна структура економіки України характеризується некомплексністю та незбалансованістю, розвиток галузей промисловості відбувається переважно екстенсивним шляхом, неефективно використовуються всі види ресурсів, край нераціональна територіальна структура виробництва. У машинобудуванні переважають матеріало- та капіталомісткі виробництва.

Усе це значним чином впливає на структуру та динаміку виробничого потенціалу, який являє собою систему елементів. Однією з основних складових виробничого потенціалу є основні вироб-

нічі фонди. В машинобудуванні чітко визначилась вкрай негативна тенденція старіння основних виробничих фондів. Так, у НВО "ХЕМЗ" питома вага обладнання строком служби більше 20 років в 1991 р. складала 43,9%, а вже в першому півріччі 1992 р. - 53,0%, на ХЗТШ на І.ОІ.1992 р. обладнання віком більш 20 років - 45,1%, на ХТЗ обладнання віком більш 20 років - 25,9%, не краще становище і на інших досліджених підприємствах.

Аналіз даних за віковим складом технологічного обладнання машинобудівних підприємств Харківського регіону показав, що понад 50% обладнання знаходиться у віці більше 10 років і в основному перевищило нормативні строки експлуатації. При цьому зношеність промислово-виробничих фондів досягла критичних розмірів - понад 50 відсотків.

Ця тенденція тим більш небезпечна, що з ряду причин, в першу чергу розриву господарських зв'язків і спаду виробництва, у машинобудуванні практично припинився технічний розвиток виробництва, поновлення верстатного парку. При цьому на досліджених підприємствах, що в цілому адекватно характеризують машинобудівний комплекс України, тепер склалась досить нераціональна структура технологічного обладнання, коли питома вага застарілого, неефективного верстатного парку складає 53 і більше відсотків, в той час, як прогресивні види ливарного та ковальсько-пресового обладнання займають не більше 15%. Така структура призводить до необгрунтовано низького значення коефіцієнта використання металу, а також витрат усіх видів ресурсів.

Другим елементом виробничого потенціалу є трудові ресурси. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що відбувається різке скорочення загальної чисельності працюючих у промисловості, у тому числі в машинобудуванні та металообробці, при

цьому відбувається процес старіння кадрів. Помітно загострилась ситуація на ринку праці, спостерігається приховане безробіття. При цьому необхідно відзначити, що вартість робочої сили в Україні зараз є однією з найнижчих у світі, при досить високому рівні освіченості та професійності. Ця обставина для потенційних інвесторів є великою перевагою і при певних умовах може стимулювати інвестиції в економіку України.

У тяжкому стані знаходиться і такий елемент виробничого потенціалу, як матеріальні ресурси. Розрив господарських зв'язків гостро вплинув на забезпечення народного господарства паливно-енергетичними ресурсами. Падає споживання електроенергії та інших видів енергетичних ресурсів у всіх галузях економіки України. Становище ускладнюється тим, що потреба за рахунок власних енергоносіїв задовольняється лише на 42%, у тому числі по вугіллю - на 91,5%, газу - 18,1%, нафті - 18,5%. Різко збільшились ціни на енергоносії, що призвело до значного подорожчання виробництва електричної та інших видів енергії, продукції машинобудування та інших галузей. При цьому, не дивлячись на спад виробництва, потреби галузей машинобудування в електроенергії не задовольняються. Так, споживання електроенергії на Харківському моторобудівному заводі "Серп і молот" складало у 1991 р. 132,1 млн.квт.годин; у 1992 р. - 100,2 млн.квт.годин; у 1993 р. - 100,3 млн.квт.годин. Динаміка цін для промислових підприємств при цьому виглядає так: на кінець 1991 р. вартість 1 квт.години складала 0,04 крб.; 1992 р. - 6,85 крб.; 1993 р. - 300,0 крб., з 6.05.1993 р. введена 5%-на надбавка до ціни електроенергії на заходи по екології. У близькому майбутньому забезпеченість галузей енергоносіями та усіма видами енергії буде у значній мірі визначати стан економіки України.

Машинобудування визначає технічний рівень та прогрес в усіх галузях економіки. Тому окреслені тенденції небезпечні тим, що вони можуть привести до ситуації, коли машинобудівний комплекс, в першу чергу у зв'язку з надмірним зносом своїх основних виробничих фондів, їх активної частини, та іншими чинниками, фізично не зможе забезпечити поновлення основних фондів, а отже і ефективний економічний розвиток не тільки для себе та інших галузей, але і для усєї економіки в цілому.

3.3. Проведено аналіз використання виробничих потужностей підприємств, цехів, дільниць. Як відомо, ступінь використання виробничих потужностей характеризується коефіцієнтом використання потужності, який визначається відношенням річного випуску продукції до середньорічної потужності цього року.

Основним чинником, що визначає використання виробничих потужностей у машинобудуванні, є тривалий економічний спад в Україні, який супроводжується різким падінням обсягів промислового виробництва.

Так, з січня до серпня 1993 р., згідно статистичній звітності, продовжується падіння виробництва продукції на підприємствах основних галузей машинобудування. В енергетичному машинобудуванні різко скоротився випуск дизелів та дизель-генераторів більш, ніж на третину, в електротехнічній промисловості - великих електромашин /на 28%/, електродвигунів змінного струму /на 16%/, силових трансформаторів /більш як на 50%/; у станкобудуванні - металорізучих верстатів з ЧПУ /більш як на 2/3/, оброблюючих центрів /біля 50%/ і цей список можна продовжувати.

В той же час має місце значне погіршення показника середньорічної потужності машинобудівних підприємств із-за зниження технічного рівня та стану основних фондів - одного з елементів

виробничого потенціалу, і деяких інших чинників.

Аналіз співвідношення річного випуску продукції машинобудівних підприємств та середньорічної виробничої потужності дозволяє зробити висновок про те, що падають обидва показники, при цьому темпи падіння обсягів промислового виробництва стають ще більш значними, що доводить до погіршення ступеня використання виробничих потужностей підприємств машинобудівного комплексу та їх структурних підрозділів.

3.4. Досліджено процеси технічного переозброєння діючих виробництв, технологічності нових виробів з урахуванням результатів функціонально-вартісного аналізу. Питання технічного переозброєння діючих машинобудівних підприємств України, технічний рівень, технологічна структура основних виробничих фондів машинобудівного комплексу вимагають принципово нових рішень. Тому при розробці цих проблем доцільно застосовувати методологію функціонально-вартісного аналізу.

Одне з головних завдань технічного переозброєння виробництва - упровадження прогресивного технологічного обладнання - недостатньо пов'язано з його використанням, з підвищенням ефективності роботи всього підприємства. В цей час у ринкових умовах господарювання докорінно змінюється система економічного стимулювання та принципи поновлення основних виробничих фондів. Цей процес фінансується, в основному, за рахунок коштів самого підприємства.

Використання функціонально-вартісного аналізу для визначення причинно-наслідкових зв'язків у організаційно-економічних процесах, пов'язаних з поновленням виробничих фондів, передбачає розробку укрупненої функціональної моделі цих процесів. При розробці моделі технічне переозброєння разом з іншими чинниками

виробництва /такими, як організація виробництва та праці, управління, розвиток науки і техніки та ін/ має своєю метою забезпечити такі результати:

постійне поновлення номенклатури продукції та гнучке реагування на вимоги ринку як щодо номенклатури, так і обсягу виробництва;

підвищення технічного рівня та якості продукції;

економія усіх видів матеріалів та паливно-енергетичних ресурсів;

екологічність виробництва, рішення соціально-економічних питань.

Заходи по технічному переозброєнню машинобудівного виробництва тісно пов'язані з вартістю основних виробничих фондів, їх експлуатаційно-технічними та вартісними показниками. При вирішенні цих завдань методами ФВА, оцінка заходів по технічному переозброєнню провадиться у декількох напрямках, забезпечуючи ефективний розвиток виробництва.

Розробка техніко-економічного обґрунтування технічного переозброєння базується на наступних положеннях:

визначення системи показників для характеристики основних виробничих фондів підприємства як об'єкта технічного переозброєння;

визначення системи показників для оцінки процесу поновлення основних фондів;

дослідження впливу процесу поновлення фондів на показники ефективності виробництва, визначення критеріїв економічної оцінки процесу, що досліджується.

Визначення витрат на раціоналізацію функцій відповідно до методології функціонально-вартісного аналізу провадиться на ос-

нові їх матеріальних носіїв. Тому оцінка витрат на технічне переозброєння повинна провадитись з урахуванням здійснених заходів по впровадженню нової техніки.

Розроблена система показників повинна сприяти перш за все виявленню обладнання, яке необхідно вивести з виробничого процесу з заміною на більш прогресивне. При такому підході сумарна вартість обладнання, яке вимагає заміни $/H_B/$, визначається кількістю зайвого обладнання, якого не потребує виконання виробничої програми $/Z_{пр}/$, вартістю морально застарілих засобів праці $/M_з/$, фізично зношеного обладнання $/\Phi_з/$:

$$H_B = Z_{пр} + M_з + \Phi_з$$

Визначення вартості обладнання, яке вибуває, необхідне для укрупненої оцінки витрат на технічне переозброєння діючого виробництва $/Z_T/$. Використовуючи методологію ФВА, ці витрати визначають такою формулою:

$$Z_T = H_B \times K_{Ц} \times K_{Ст}$$

де $K_{Ц}$ - коефіцієнт, що враховує змінення цін на обладнання;

$K_{Ст}$ - структурний коефіцієнт, що відображує питому вагу вартості обладнання у загальних витратах на технічне переозброєння.

Ефективність використання основних фондів багато в чому визначається технологічністю виготовлених виробів. Технологічність конструкції, з нашої точки зору, може бути визначена, як сукупність властивостей конструкції виробу, що витікає з прийнятих технологічних рішень, що забезпечують виконання заданих функцій, при мінімізації сукупних витрат ресурсів та часу на етапах технологічної підготовки, виробництва виробу, його экс-

плуатації з урахуванням ремонтпридатності.

До резервів удосконалення процесу освоєння нової техніки, в першу чергу, відносяться: зниження матеріальних, трудових та фінансових витрат за рахунок скорочення строків освоєння нових виробів; підвищення економічності виробів при їх виробництві та експлуатації, зростання їх продуктивності, збільшення коефіцієнта використання потужностей, поліпшення інших техніко-економічних показників.

Зіставлення витрат на створення, освоєння та виробництво нової техніки дає можливість обґрунтувати мінімально необхідні витрати та строки, забезпечити максимальний економічний ефект від впровадження нової техніки на кожному конкретному підприємстві.

3.5. Обґрунтовано ряд заходів щодо розгляду ефективності реконструкції підприємств в умовах переходу до випуску нової продукції. Перехід до випуску нової продукції, пов'язаний із зміною технології та організації виробництва, яка відбувається у вигляді модернізації, реконструкції нового будівництва. Видозмінюється уся система показників ефективності реконструкції підприємств. Обсягові показники відходять до другого плану, поступаючись місцем співвідношенню "витрати - результат" та в кінцевому підсумку - прибуток, хоча і цей показник не може повністю охарактеризувати усі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства.

Однією із головних вимог до виробництва є показник гнучкості - можливість оперативного переходити до випуску нової продукції, змінювати обсяги виробництва у широкому діапазоні з найменшими витратами всіх видів ресурсів у залежності від вимог споживачів та кон'юнктури ринку.

3.6. Розглянуто можливості прискореної амортизації з урахуванням індексації основних фондів. В економіці України йде різкий спад інвестицій у технічний розвиток виробництва. Відбувається старіння основних виробничих фондів, зниження їх технічного рівня та стану. Якщо у 1970 р. в промисловості частина обладнання у віці до 5 років складала 41%, а старіше 20 років - 8%, то вже в 1990 р. аналогічні показники склали 30 і 14%. У 1992 р. вікова структура технологічного обладнання на Харківському тракторному заводі характеризувалась такими даними: частина обладнання у віці до 5 років складала 25,6%, старіше 20 років - 25,1%, по окремих видах технологічного обладнання показники були ще гіршими. Подібний стан з технічним розвитком виробництва характерний практично для усіх провідних машинобудівних підприємств Харкова, що визначають стан не тільки у машинобудуванні, але і в економіці України в цілому.

Однією з складних проблем стає пошук джерел фінансування. Практика свідчить, що найбільш ефективним з них є амортизаційні відрахування. З метою часткового виправлення складного становища 3.08.1993 р. Кабінетом Міністрів України була прийнята постановка № 598 "Про проведення індексації основних фондів у народному господарстві України", що дозволить підприємствам збільшити абсолютні величини відрахувань до амортизаційного фонду.

Іншим, не менш дієвим важелем у цьому напрямку, є проведення оптимальної державної амортизаційної політики. На сучасному етапі з урахуванням переходу народного господарства України до ринкових відносин, структурної перебудови економіки, екології, технічного рівня та стану основних фондів, коли скорочуються строки їх старіння /як морального, так і фізичного/, виникає настійна потреба у прискоренні їх обігу, в інтенсифікації

процесів заміщення обладнання, що старіє, новим, більш прогресивним.

3.7. Досліджено деякі питання регулювання науково-технічних рішень. Серед заходів, спрямованих на поліпшення управління економікою, та виходом її з кризового стану, стоять питання удосконалення механізму управління реконструкцією, підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, посилення його ролі.

Вивчення впливу ринку в період його формування на зацікавленість підприємств машинобудівного комплексу України до досягнень науково-технічного прогресу, виявило дві протилежні тенденції: по-перше, ринок повинен базуватись на використанні результатів нової техніки, на випуску високоефективної та конкурентоздатної продукції, нової науковомісткої технології; по-друге, він повинен базуватися на ринкових методах господарювання, в основі яких знаходиться прибуток. Саме друга тенденція, в той же час, коли відбувається перехід економіки України до ринкових відносин, внаслідок порушення зв'язків, дефіциту матеріальних ресурсів, монополізму виробників та ряду інших причин зайняла основне місце: у машинобудівних підприємств тепер є інші шляхи одержання прибутку, до яких відноситься перш за все ціновий чинник. Розвиток цієї тенденції вкрай небезпечний, оскільки пов'язаний з вирішенням соціальних проблем.

Аналізуючи досвід ряду країн, які визначають світовий економічний розвиток, можна зробити висновок, що науково-технічний прогрес є однією з пріоритетних сфер державного регулювання. Так, частина державних джерел фінансування в загальній сумі витрат НДОКР, в США наближається до 50%. Такий же приблизно рівень у Німеччині, Франції та Великобританії. У розвинутих краї-

нах Заходу розроблена та успішно використовується єдина система економічного регулювання процесу впровадження досягнень науки та техніки по всьому циклу - від фундаментальних досліджень до впровадження розробок у виробництво.

В Україні /у Києві, Харкові, Донецьку, Дніпропетровську, Запоріжжі/ створено центри фундаментальної науки, знаходяться значні машинобудівні науково-виробничі об'єднання. Тому доцільно провадити науково-технічну політику України таким чином, щоб на цій основі сприяти подоланню економічної кризи.

3.8. Проведено аналіз процесу підготовки та перепідготовки кадрів в умовах опанування машинобудівними підприємствами нової техніки. На машинобудівних підприємствах особливу гостроту мають питання, пов'язані з підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації кадрів. Як правило, на початку періоду освоєння нового виробу у зв'язку з новизною технічного оснащення, невідпрацьованістю технологічних процесів, конструктивно-технологічною новизною продукції середній розряд робіт, що виконуються вище, ніж у процесі налагодженого серійного виробництва. Аналіз показав, що поряд з технологічним оснащенням виробництва велике значення має досвід та кваліфікація кадрів. Чинники ці взаємопов'язані та взаємообумовлені і тому система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів на всіх рівнях управління економікою в сучасних умовах має особливе значення.

В останні роки чітко виявилась тенденція помітного зниження професійної підготовки та кваліфікації кадрів, в першу чергу ІТН та управлінців. З нашої точки зору, це пов'язано з економічним станом практично усіх галузей промисловості. Як наслідок, спостерігається спад виробництва та переорієнтація най-

більш кваліфікованих кадрів на інші види діяльності.

Підготовка спеціалістів повинна відбуватись в різних формах і на всіх рівнях /як на державному, так і на рівні підприємств/, але йти в руслі обґрунтованої державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Інтелектуальною основою програми повинна стати система вищої освіти та професійної підготовки спеціалістів, а також спеціалізовані учбові центри з перепідготовки кадрів.

Для стимулювання процесу підготовки спеціалістів доцільно застосовувати пільгове кредитування та оподаткування як організацій, що здійснюють цю діяльність, так і підприємств, що вкладають фінансові та інші види ресурсів у цей процес. Стимулювання необхідно здійснювати і на рівні фізичних осіб.

3.9. Розглянуто деякі проблеми, пов'язані з екологічністю нових технологій та їх впливом на вирішення соціальних питань.

Однією з найскладніших та гострих проблем зараз є екологія. Екологічне становище вроді промислових регіонів України вимагає негайної стабілізації і значного поліпшення. Значна частина території держави відноситься до екологічно неблагополучних районів. Причому ці райони охоплюють і великі міста, такі як Запоріжжя, Дніпропетровськ, Харків, Донецьк та ряд інших. На території з незадовільними екологічними умовами виникає необхідність у підвищених витратах на медичне обслуговування населення, а також на утримання міських фондів, побутового обслуговування, утворення зелених зон та зон відпочинку. Ці витрати виступають у формі соціально-економічних збитків, заподіяних регіону забрудненням його природного середовища відходами виробництва. Однією з причин загострення цих проблем є зростання масштабів нееквівалентного обміну між навколишнім середовищем

та виробництвом. Поступово розширюється розрив між фактично використаними обсягами матеріально-сировинних та паливно-енергетичних ресурсів у господарському обігу та допустимими обсягами їх переробки за існуючими технологіями. За деякими оцінками щорічні втрати України від нераціонального природовикористання та забруднення навколишнього середовища складають 15-20% її національного доходу.

З нашої точки зору, природоохоронна стратегія та пов'язані з нею соціально-економічні питання повинні вирішуватись шляхом розвитку ресурсозберігаючих технологій, а у перспективі безвідхідних, раціоналізації структури виробництва та споживання. При визначенні економічного ефекту від впровадження нової техніки, модернізації виробничого потенціалу підприємств, цехів, діляниць треба урахувувати проведення соціально-економічних заходів. При цьому ринкові відносини є інструментом, за допомогою якого можливо найбільш ефективним засобом вирішувати ці проблеми.

4. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ОПУБЛІКОВАНІ У ТАКИХ РОБОТАХ

4.1. Шум М.А. К вопросу работы ГАП. Тези доп. обл. наук. - практ. конф. - Харків, 19-20 вересня 1989, - С. 228.

4.2. Андросов І.С., Шум М.А. Некоторые итоги работы по второй модели хозрасчета: Тези доп. обл. наук. - практ. конф. - Харків, 19-20 вересня 1989. - С. 229-230.

4.3. Тридід О.М., Шум М.А., Сердюков К.Г. Ускорение процесса создания и освоения новых изделий в условиях научно-производственных объединений: Інформаційний листок ХЦНТЕІ № 178. - Харків, 1990, липень.

4.4. Іванієнко В.В., Щум М.А. Совершенствование внутривы-
производственных хозяйственных отношений предприятий /объединений/:
Тезисы доп. наук.-практ. конф. - Чернівці, 1990. - С. 300-301.

4.5. Тридід О.М., Щум М.А. Пути повышения эффективности
использования основных производственных фондов: Тезисы доп.
конф. - Херсон, 17-19 вересня, 1991.

4.6. Щум М.А., Блудова С.В. Ускорение научно-технического
прогресса - важнейший резерв эффективности: Тезисы доп. Всесоюз.
наук.-практ. конф. - Самара, 15-16 травня 1991. - С. 264-266.

4.7. Тридід О.М., Щум М.А. Пути повышения эффективности
производства при переходе к рыночным отношениям: Тезисы доп.
наук.-практ. конф. - Харків, 1991. - С. 13-14.

4.8. Блудова С.В., Щум М.А. Машиностроительный комплекс и
научно-технический прогресс: Тезисы доп. наук.-практ. конф. -
Харків, 1991. - С. 74.

4.9. Тридід О.М., Щум М.А., Яременко О.Р. Оценка влияния
технических факторов на снижение трудовых затрат на предприяти-
ях электротехнической промышленности // Економіка та організа-
ція промислового виробництва: Респ. міжвід. наук.-техн. зб. -
Вип. 28. - Київ: Техніка, 1992. - С. 69-71.

4.10. Губарев О.О., Щум М.А. Некоторые вопросы реконструк-
ции в машиностроении: Тезисы доп. Укр. наук.-практ. конф. - Хар-
ків, 1992. - С. 121-123.

4.11. Щум М.А., Хмеленко Г.Г. Повышение эффективности
внедрения новых технологий на машиностроительных предприятиях:
Тезисы доп. Укр. наук.-практ. конф. - Харків, 1992. - С. 139-141.

4.12. Щум М.А., Азаренков Г.Ф., Алієв Р.Н. Некоторые тен-
денции развития основных производственных фондов машиностроения
на современном этапе: Тезисы доп. Укр. наук.-практ. конф. - Хар-

ків, 28-29 вересня 1993. - С. 32-33.

4.13. Куліш С.А., Губарев О.О., Алієв Р.Н., Шум М.А. Некоторые направления повышения эффективности использования оборудования: Уч. посібник "Актуальні проблеми економічної теорії". - Харків: РВВ ХІЕІ, 1993. - С. 233-236.

4.14. Хмеленко Г.Г., Шум М.А., Чернишова Г.М. Некоторые особенности формирования фонда амортизационных отчислений на современном этапе: Тези доп. Укр. наук.-практ. конф. - Харків, 28-29 вересня 1993. - С. 97.

4.15. Шум М.А. Техническое перевооружение действующего машиностроительного производства в условиях структурных преобразований экономики Украины: Тези доп. Укр. наук.-практ. конф. - Харків, 28-29 вересня 1993. - С. 107.

Шум

ПРОТОКОЛ РАБОТЫ КОЛЛЕГИИ ПО РАССЛЕДОВАНИЮ
ДЕЛ ОБ УБИЙСТВЕ

Судебная коллегия по уголовным делам
Судебного департамента при Верховном Суде
Российской Федерации

В соответствии с постановлением
Судебной коллегии по уголовным делам
Судебного департамента при Верховном Суде
Российской Федерации от 15.06.2010 г.

Судебная коллегия по уголовным делам
Судебного департамента при Верховном Суде
Российской Федерации

Handwritten signature

В соответствии с постановлением
Судебной коллегии по уголовным делам
Судебного департамента при Верховном Суде
Российской Федерации от 15.06.2010 г.

Определено на заседании в Судебной коллегии по уголовным
делам Судебного департамента при Верховном Суде
Российской Федерации от 15.06.2010 г.

ШУМ МИХАЙЛО АНАТОЛІЙОВИЧ

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ
/НА ПРИКЛАДІ МАШИНОБУДУВАННЯ/

Спеціальність 08.00.05. - "Економіка, планування,
організація управління народним господарством
та його галузями /промисловість/"

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск
к.е.н., доцент

А.Д.Огієнко

А.Д.Огієнко

Підписано до друку 4.04.94. Формат 60x84 I/I6. Друк офсет-
ний. Папір друкарський. Об'єм I,0 д.а. Тираж 100 прим. Заказ
№ 4 . Безкоштовно

Отпечатано на ротаринте в Харьковской городской типографии
№16 Областного управления по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли, Харьков-3, ул. Университетская, 16

342195

AB 29.166